

№ 47 (868)
Снежань 2021 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

kazeta.by

bfk.by

У нумары:

Памяць: мерапрыемствы да 130-годдзя Максіма Багдановіча – стар. 2 і 3

Талака: мастакі Дзятлаўшчыны – стар. 4

Пра музейны лакой Гервяцкага краю чытайце на стр. 5

«...Дзякуй скажа родны край»

Гэтыя крылатыя словы Янкі Купалы мы адрасуем сёння ўсім, хто шмат гадоў разам з Беларускім фондам культуры шануе беларускае слова і культуру, зберагае і аднаўляе народныя традыцыі і абрады, займаецца захаваннем гісторыка-культурнай спадчыны, апякуецца сваёй малой радзімай, яе гісторыяй і сучаснасцю. Гэтыя словы сёння па праве можна адрасаваць і кожнаму краязнаўцу, які аддае свае сілы і вольны час, а часта і фінансавыя сродкі, на вывучэнне і збор невядомых гістарычных фактаў, забытых імёнаў і падзей, піша кнігі і артыкулы, стварае музеі і музейныя экспазіцыі, усталявае памятныя знакі і дошкі... Словы ўдзячнасці мы накіроўваем і нашым сябрам – падпісчыкам, аўтарам і чытачам «Краязнаўчай газеты», якая ўжо амаль 20 гадоў шчыруе разам з вамі на гэтай яшчэ не ўсюды распрацаванай, але ўдзячнай ніве.

За апошнія два гады нам не аднойчы даводзілася звяртацца да вас з просьбай аб дапамозе – паспрыяць захаванню гэтай адзінай у Беларусі газеты і самога Фонду культуры як адной

са старэйшых грамадскіх арганізацый, якая працуе на дабрачынных пачатках, але змагла зрабіць шмат карыснага для краіны і нашага грамадства. На вялікі жаль, за апошні час адышлі ў вечнасць нашыя многія шчырыя і надзейныя сябры і сапраўдныя краязнаўцы – Леанід Лыч, Уладзімір Адамушка, Уладзімір Шчасны, Георгій Ткацэвіч, Уладзімір Пучынскі і іншыя, якія шмат гадоў шчыравалі на краязнаўчай ніве, пакінулі багатую спадчыну ў шматлікіх кнігах і артыкулах, цікавых справах...

«Краязнаўчая газета» ўжо даўно, з таго часу, калі значна скараціўся яе тыраж, склад рэдакцыі, існуе дзякуючы энтузіязму і адданасці некалькіх асоб, якія робяць яе разам з вамі, аўтарамі. 14 снежня на пасяджэнні Выканкама БФК і рэдакцыйнай калегіі мы ўсё ж прынялі складанае для нас рашэнне – працягваць выдаваць газету і ў наступным годзе. Падставай для гэтага былі і вашы шматлікія лісты і звароты з просьбамі захаваць газету, захаваць яе і ў памяць аб Уладзіміры Пучынскім. Для нас гэта вялікая рызыка, бо калі не

павялічыцца колькасць падпісчыкаў, а тым больш, калі зменшыцца, то мы трапім у вельмі складаную сітуацыю і атрымаем дадатковыя запазычаныя. А гэта значыць, што зможам выжыць і існаваць далей толькі з вашай актыўнай дапамогай, калі будзем разам. І тут нашы спадзяванні перш за ўсё на саміх краязнаўцаў і людзей, для якіх беларуская мова і культура з'яўляюцца важнейшымі каштоўнасцямі.

Сёння мы яшчэ раз адрасуем шчырыя словы ўдзячнасці людзям, якія неаднойчы ў мінулым і гэтым годзе фінансавалі падтрымку газеты і Фонд культуры, – Францішку Жылку, Алегу Лукашэвічу, Аляксандру Аляксееву, Васілю Драгаўцу, Юрыю Важніку, Сяргею Юнчыцу, сям'і Губарэвічаў, а таксама А. Ліпскаму і ўсім іншым незнаёмым нам людзям, якія пералічылі сродкі, а іх звыш 40 чалавек.

Разам з гэтым, павінны яшчэ раз падкрэсліць, што самай вялікай падтрымкай і гарантыяй існавання газеты можа быць падпіска на яе і пашырэнная кола аўтараў.

Мы зноў звяртаемся да вас, шагоўныя падпісчыкі і чытачы, з просьбай не толькі самім падпісацца, але і сагітаваць новых падпісчыкаў з ліку сваіх сяброў, суседзяў і знаёмых падпісаць газету для сваіх бацькоў або краязнаўцаў, якія самі гэта не змогуць зрабіць. Нагадваем і аб нашай ранейшай прапанове падпісаць газету для сваіх родных школ альбо бібліятэк ці мясцовых музеяў, бо ведаем, што многім нестася сёння сродкаў на гэтыя мэты, асабліва калі ва ўстановах існуе абавязковая падпіска. А чаму б не падпісаць газету як падарунак для мясцовых вучняў – пераможцаў алімпіяд і конкурсаў, напэўна, гэта падштурхне іх да сталага сяброўства з роднай мовай і краязнаўствам.

Словам, варыянтаў і ідэй на гэты конт можа быць шмат, і гэта будучы не толькі словы разумення і маральнай падтрымкі, а канкрэтныя справы. За ўсё гэта будзе наша падзяка, але яшчэ больш важным будзе, калі вам скажуць словы ўдзячнасці суседзі, аднавяскоўцы і сябры, калі – Дзякуй скажа родны край...

Выканкам БФК,
рэдакцыя «Краязнаўчай газеты»

Сябры! На «Краязнаўчую газету» можна падпісацца да 25 чысла любога месяца. Калі ласка, далучайце да выдання сваіх сяброў і калегаў, каб пашыралася сябрына радзімазнаўцаў, каб адзінае ў сваім родзе выданне захавалася. Будзем разам!

Падпісныя індэксы: індывідуальны – 63320, ведамасны – 633202

І не вяне «Вянок»...

Наглядзячы на кароткае жыццё, Максім Багдановіч зрабіў сапраўды неацэнны ўклад у развіццё беларускай паэзіі. Яго санеты, трыялеты да гэтага часу вабяць чытачоў. 9 снежня – асаблівы дзень. Дзень, калі Максім прыйшоў у гэты свет.

Не абышлі 130-годдзе паэта і ў бібліятэках Астравецкіх. У раённай бібліятэцы прайшоў музычна-паэтычны вернісаж «Нязгасная зорка паэта» для вучняў 8 класа школы № 3. Бібліятэкары з захапленнем апавядалі пра жыццёвы і творчы шлях класіка, цытавалі радкі вядомых твораў. Гледачы маглі

пазнаёміцца з прэзентацыяй, здзейсніць невялікі экскурс у гісторыю.

Вучні 5 «Б» класа школы № 3 разам з бібліятэкарамі дзіцячай бібліятэкі здзейснілі паэтычную вандруюку «І зорка гарыць, і не вяне вянок» па творчасці класіка, аднаго з самых цікавых і загадкавых асобаў у беларускай літаратуры. Школьнікі пачулі звесткі з біяграфіі паэта, паслухалі аўдыязапісы дэкламацыі вершаў Багдановіча, песню на словы аўтара. Вучні жыва каментавалі моманты яго жыцця, цікавіліся падрабязнасцямі. Дзеці павінны ведаць і памятаць тых першаадкрывальнікаў, хто фарміраваў напямкі развіцця літаратурнага

«І зорка гарыць, і не вяне вянок»

працэсу пачатку XX стагоддзя і моцна паўплываў на далейшае развіццё прыгожага пісьменства Беларусі.

Бібліятэкар Падольскай сельскай бібліятэкі Вера Малахвей правяла ў мясцовай школе літаратурную вечар

ыну «Незабыўны Максім Багдановіч» для вучняў 9 класа. Такое ж мерапрыемства было праведзенае ў ЦЦСАН. Бібліятэкар згадала асноўныя этапы жыцця і творчасці паэта, расказала пра гісторыю выдання адзінага прыжыццёвага зборніка «Вянок», зачытала лірычныя вершы класіка.

У Рытанскай сельскай бібліятэцы таксама прайшло адпаведнае мерапрыемства. Бібліятэкар Ганна Якубцэвіч расказала аб кароткім, але насычаным жыцці паэта, прыгадала творы, пакладзеныя на музыку. Прысутныя здзейснілі таксама завочную экскурсію ў музей паэта.

Вольга ЗАЯНЧОЎСКАЯ,
бібліятэкар Астравецкай раённай бібліятэкі

На тым тыдні...

Ратуемса спадчынай

✓ У Музеі сучаснай беларускай дзяржаўнасці 7 снежня адбылася рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя «Памяць продкаў праз музейны свет (Мінулае, сучаснасць і будучыня музеяў пад адкрытым небам)», прысвечаная 45-годдзю Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту ў Азярцы. Музейныя супрацоўнікі краіны, супрацоўнікі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў і іх замежныя калегі абмеркавалі розныя пытанні музейнаства, захавання і рэстаўрацыі помнікаў драўлянага дойлідства, аналіз і вывучэнне музейных калекцый, экспедыцыйную дзейнасць. Па выніках канферэнцыі будзе выдадзены зборнік артыкулаў.

✓ Да 130-годдзя з дня нараджэння Максіма Багдановіча 7 снежня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрылася выстава «Бібліятэка Максіма». Выбітны паэт, цудоўны перакладчык, крытык, глыбокі гісторык і тэарэтык літаратуры, публіцыст і празаік Максім Багдановіч быў вялікім кіраўніком, сістэматычна вывучаў беларускія публікацыі перыяду новага беларускага адраджэння. Яго бібліятэка, на жаль, не захавалася. Аднак дзякуючы архіўным дакументам, успамінам і ліставанню даследчыкі змаглі рэканструяваць беларускую частку асабістага кніжнага збору паэта.

На выставе прадстаўленыя асобнікі з аўтаграфамі Багдановіча, беларускія кнігі пачатку XX ст. з выдавецтваў Санкт-Пецярбурга, Вільні і Мінска, першыя беларускія газеты і календары, першыя выпускі твораў класікаў айчынай літаратуры і іншыя каштоўныя матэрыялы, якія маглі б захавацца ў Максіма Багдановіча. Дадатковая кніжна-ілюстрацыйная экспазіцыя знаёміць з выданнямі яго твораў, літаратурнай пра жыццё і творчасці песняра, перакладамі і юбілейнымі выданнямі.

✓ Святкаванне 130-годдзя Максіма Багдановіча працягнула Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Тут навукоўцы НАН Беларусі з Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры і ЦНБ сустрэліся 9 снежня за круглым сталом «Нетыповы Багдановіч». Аднадзённая выстава прадэманстравала прыжыццёвыя выданні, першыя публікацыі паэта і сучасныя перавыданні, даследаванні творчасці і біяграфіі, пераклады твораў.

✓ 3 9 снежня па 13 сакавіка ў Бярозаўскім гісторыка-краязнаўчым музеі дзейнічае выстава з яго фондаў «Абутак: повязь часоў». Арганізатары запэўніваюць, што падарожжа ў свет абутку ад лапцёў да лабутнаў даць уяўленне аб зменах у свеце моды.

✓ У Беларускім дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту ў Азярцы 9 снежня адкрылася экспазіцыя «Кватэра-майстэрня мінскага краўца». Наглядзячы на колькасць росц фабрыкі заводаў у другой палове XIX ст., менавіта ручная вытворчасць задавальняла патрэбы гараджан і жыхароў ваколіц. І нават пры заняпадзе цэхавай арганізацыі ў той час колькасць рамеснікаў павялічылася ў два разы і ў пачатку XX ст. дасягла каля 6 тыс. чалавек. Асабліва шмат сярод іх было шаўцоў і краўцоў. Традыцыйна рамесніцтвам займаліся яўрэі: 76% з усіх мінскіх краўцоў. Госці кравецкай майстэрні пабачаць, як жыла маладая яўрэйская сям'я ў канцы XIX – пачатку XX стст., пазнаёміцца з прадметамі гарадскога побыту, даведацца, як будаваліся прафесійныя адносіны паміж майстрам і вучнямі, якімі былі сацыяльна-эканамічнае становішча і дабрабыт рамеснікаў напрыканцы існавання цэхавай традыцыі.

✓ Фотавыстава «Ізраіль Рухомскі – таленавіты гравёр, ювелір з Мазыра» працуе з 10 снежня ў Мазырскім аб'яднаным краязнаўчым музеі. Больш за сто гадоў таму яго ўнікальныя вазы, кампазіцыі на міфалагічныя тэмы і іншыя рэчы ведала ўся Еўропа. З лепшых працаў – мініяцюрная скрыначка-саркафаг памерам 10 см у даўжыню і 4 см у вышыню з мініяцюрным залатым

шкілецкім пад вечкам, у якога рухаюцца 167 костак.

Суветную вядомасць ювеліру-самавуку прынесла тыяра скіфскага цара Сайтаферна. Закачыкі ў 1896 годзе прадалі яе Луўру за 200 000 франкаў, выдаўшы за працу майстроў калычарна-морскага антычнага грэчаскага горада Ольвіі, якую тыя зрабілі ў падарунак скіфскаму цару ў якасці выкупу. Нават калі падман ускрыўся, музейныя супрацоўнікі не адразу паверылі ў праўду.

Фотавыставу падараваў музею адзекі марак Аляксандр Гун, аўтар кнігі «Таямніца залатой тыяры».

✓ 3 10 снежня Лагойскі гісторыка-краязнаўчы музей Канстанціна і Яўстафія Тышкевічаў экспануе выставу антыкварных елачных ўпрыгожанняў і навагодніх паштовак 40 – 80-х гадоў XX ст. «Тут жыў Новы год» з прыватнай калекцыі Галіны Жук.

Падобная выстава елачных цацак «Дзядуля прыйшоў!» прымае гасцей у віцебскім Музеі гісторыі прыватнага калекцыянавання з 11 снежня. Усе фігуркі Дзядулі Марозаў і Снягурак 50 – 60-х гадоў XX ст. (з ваты, пап'е-машэ, паперы, тканіны, апліка, дрэва і пластыку), навагоднія паштоўкі і аксесуары – здабытак Наталлі Кавалёвай. Некалі настаўніца замежных моваў, жанчына ўжо 12 гадоў калекцыянуе і рэстаўруе елачныя цацкі. На выставе можна адсачыць эвалюцыю зімовых фальклорных персанажаў.

✓ Тэатралізавана-інтэрактыўная дзея «Вогненны Чарот», прысвечаная пачынальніку беларускай пралетарскай літаратуры Міхасю Чароту, адбылася 10 снежня ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі. Гэты вечар – частка праекта «Актуальная класіка». Творы Міхася Чарота па-сапраўднаму хвалявалі маладых

аўтараў 20-х гадоў мінулага стагоддзя. Адзін з заснавальнікаў літаратурнай суполкі «Маладняк», першы беларускі паэт-скандаліст нязменна выклікаў спрэчку сваімі жорсткімі, вясёлымі, рэзкімі, блізнёрскімі вершамі і паэмамі.

А 11 снежня ў музеі прэзентавалі зборнік гісторыка-біяграфічных твораў пра пісьменнікаў XIX ст. «Слаўная кампанія: рэАНИМАцыя». Аповед ідзе пра Вікенція Равінскага, Яна Чачота, Яна Баршчэўскага, Вінцэнта Дуліна-Марцінкевіча, Франца Савіча, Уладзіслава Сыракомлю, Вінцэса Каратынскага, Кастуся Каліноўскага, Пранціша Вуля і Войслава Савіча-Заблоцкага. Кніга – вынік творчасці ўдзельнікаў конкурсу, які праводзіўся кафедрамі гісторыі беларускай літаратуры, тэарэтычнага і славянскага літаратуразнаўства філалагічнага факультэта БДУ і рэдакцыйнай часопіса «Маладосць». Аўтары сталіся ажывіць вобразы літаратураў мастацкім словам.

✓ У гомельскім філіяле Веткаўскага музея стараабрадніцтва і беларускіх традыцый імя Ф.Р. Шклярава 12 снежня адбылася сустрэча з фалькларыстам, музыкай і філосафам, заснавальнікам і лідэрам этна-трыа «Троіца» Іванам Кірчуком. У межах імпрэзы прагучаў манапестакль «Дарожка мая...» – гэта сінтэз духоўнай і матэрыяльнай, абрадавай і магічнай, музычнай і песеннай спадчыны беларускай культуры, назапашанай за 30 гадоў творчай дзейнасці.

Можна было пабачыць музычныя інструменты народных майстроў: беларускія смыкі ліру, гуслі і металічныя пласціны Сіва Хабака з Англіі, чаны з Тыбета і Непала, разнастайныя дудкі, жалейкі, акарны з розных краінаў свету; пацупчы музычны строй побытавых рэчаў – чыгункой, падковаў, нават простых камянёў і капыткой коз. Разам з І. Кірчуком гледачы прайшлі каліяндарны шлях жыцця чалавека: ад калыханкі да хаўтурных галашэнняў, сталі ўдзельнікамі тэатралізаванай рэканструкцыі даўніх абрадаў і святаў.

Пасля выступу музыка прэзентаваў сваю кнігу фэнтэзі «Горада восходзедней», заснаванай на старадаўніх легендах, міфах, чароўных казках.

Скарыстаная інфармацыя Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту, Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі, Бярозаўскага гісторыка-краязнаўчага музея, газеты «Жыццё Палесся», Лагойскага гісторыка-краязнаўчага музея Канстанціна і Яўстафія Тышкевічаў, Віцебскага гарадскога партала gorodvitebsk.by, Літаратурнага музея Петруся Броўкі, Веткаўскага музея стараабрадніцтва і беларускіх традыцый імя Ф.Р. Шклярава.

«Кватэра-майстэрня мінскага краўца»

Зорка на небасхіле

Напэўна, кожнаму беларусу знаёмае імя Максіма Багдановіча. Яго называюць песняром красы і гармоніі. Ён – паэт з высокім ідэйна-мастацкім узроўнем твораў, іх жанравай і тэматычнай разнастайнасцю. Яго вершы шчырыя і захапляльныя. Спадчына выдатнага майстра стала каштоўным набыткам беларускай і сусветнай духоўнай культуры.

Бібліятэкі Зэльвенскага раёна падрыхтавалі тэматычныя выставы з выданнямі твораў аўтара, а таксама з матэрыяламі аб жыцці і творчасці класіка беларускай літаратуры.

Шэрагам мерапрыемстваў у бібліятэках раёна быў адзначаны юбілей паэта. Напрыклад, на літаратурнае знаёмства «Нязгасная зорка беларускай зямлі»

«Нязгасная зорка беларускай зямлі»

ная зорка беларускай зямлі» бібліятэкар Елкаўскай сельскай бібліятэкі запрасіла сваіх чытачоў. Пад час імпрэзы яна распавяла дзецям пра літаратурную

спадчыну М. Багдановіча, якая ўвайшла ў залаты фонд беларускай культуры. Далей, пазнаёміўшыся са старонкамі біяграфіі і творчасці паэта, дзеці адказвалі

на пытанні віктарыны, спасылаючыся на звесткі з выставы «Святло паэзіі Максіма Багдановіча».

У Каралінскай інтэграванай бібліятэцы на літаратурнай гульні «І вее верх мой дзіўнай казкай» дзеці ў гульнівай форме даведаліся пра жыццё і творчасць паэта. На ролях прачыталі паэму-казку «Мушка-зеланушка і Камарык – насаты тварык».

У сектары па абслугоўванні дзіцячага чытача Зэльвенскай раённай бібліятэкі праведзеная літаратурна-музычная кампазіцыя «Нязгасная зорка ты ў небе Радзімы навекі». Пад час яе дзеці не толькі пазнаёміліся з багатай творчай спадчынай паэта, але і паслухалі песні на яго словы. А потым гучна чыталі яго вершы.

На літаратурным вечары «Зорка на небасхіле» дэкламавалі вершы паэта,

якія і ў нашыя дні гучаць пранізліва і тонка. «І тчо, забыўшыся, рука заміж персідскага ўзору цяжок радзімы васілька...», – знакамітыя радкі, знаёмыя кожнаму беларусу. Удзельнікі мерапрыемства таксама далучыліся да бібліятэкараў, а некаторыя нават на памяць дэкламавалі лірычныя і мілагучныя вершы аўтара. І гэта з'яўляецца яшчэ адным доказам таго, што вялікая любоў жыць у народзе да паэзіі нашага Максіма.

Трэба дадаць, што яго творчасць уплывае на развіццё беларускай паэзіі і сёння – сваім глыбокім пранікненнем у духоўны свет чалавека і высокай культурай паэтычнага слова.

*Вольга КАМЯКЕВІЧ,
намеснік дырэктара
Зэльвенскай раённай бібліятэкі*

Нам пра нас

Чаму менавіта «Краязнаўчая»?

Прачытаў зварот рэдакцыі «Краязнаўчай газеты» да падпісчыкаў і чытачоў. Рэдакцыя просіць парады і падтрымкі. З-за фінансавых цяжкасцяў «Краязнаўчая газета» можа быць закрыта.

У мяне іншы раз суседзі, знаёмыя пытаюцца: чаму я ў свае 85 гадоў працягваю выпісваць «Краязнаўчую газету», а не «Друг пенсіонера»?

Адказваю на гэтае пытанне. У 1960 – 1966 гадах пасля заканчэння філалагічнага факультэта БДУ працаваў у Браслаўскім раёне: спачатку ў Карасінскай сярэдняй школе, а затым у Рудаўскай васьмігадовай школе да яе закрыцця летам 1966 года. Вёска Карасіна размешчана недалёка ад возера Дрысвяты (па-літоўску Друшай), там, дзе сыходзяцца межы Беларусі, Літвы і Латвіі. Тут, у гэтым гістарычным месцы, я зацікавіўся краязнаўствам. Настаўнікі Карасінскай сярэдняй школы ездзілі на адкрытыя ўрокі ў бліжэйшую літоўскую школу ў вёсцы Кімбарцішкі Зарасайскага раёна. Цікава было пазнаёміцца з вопытам работы літоўскай педагогаў. Настаўнікі Кімбарцішкі школы ў сваю чаргу прыежджалі на адкрытыя ўрокі ў Карасінскую сярэднюю школу, каб пазнаёміцца з работай беларускіх настаўнікаў.

Я быў знаёмы з некаторымі краязнаўцамі Зарасайскага раёна. Адзін з іх, інжынер Зарасайскай РЭС Альгінмантас Жыленас, падарыў мне сваю кніжку «Зарасайскі край» (выдавецтва «Мінтис», Вільнюс, 1975 г.), на машыне зрабіў для мяне вандручку па азёрным Зарасайскім раёне. У той час у Браслаўскай сярэдняй школе працаваў настаўнік гісторыі Аляксандр Юр'евіч Гарэлкі. Ён тады пачаў ствараць школьны гісторыка-краязнаўчы музей, які пазней стаў асновай Браслаўскага раённага гісторыка-краязнаўчага музея. А. Гарэлкі выдатна ведаў гісторыю Браслаўскага раёна. Ён даваў мне чытаць кнігу Отана Гедэма-

на «Historia powiatu Braslawskiego» («Гісторыя Браслаўскага павета», Вільня, 1930 г.), якую знайшоў на гарышчы аднаго закінутага хутара. А. Гарэлкі быў адзін з лепшых настаўнікаў гісторыі і адзін з першых краязнаўцаў на Браслаўшчыне.

З 1 жніўня 1966 года быў адноўлены Шаркаўшчынскі раён, ліквідаваны ў 1962 годзе. Вырасшы пераехаць у Шаркаўшчынскі раён. Дзе я нарадзіўся ў вёсцы Балбекі. Адным словам, пацягнула на малую радзіму.

З 15 жніўня 1966 года па 31 жніўня 1967 года працаваў інспектарам Шаркаўшчынскага раённага аддзела народнай асветы. З 1 верасня 1967 года і да выхаду на пенсію ў 1996 годзе працаваў настаўнікам рускай мовы, літаратуры і гісторыі ў Германавіцкай сярэдняй школе (29 гадоў). Прадоўжыў тут краязнаўчую работу, распачатаю ў Браслаўскім раёне. З 1980 па 1990 год у час усіх канікулаў ездзіў у Вільню, працаваў там у архівах і бібліятэках, збіраў матэрыялы для раённай кнігі «Пам'яць». Дапамагалі мне ў пошуку матэрыялаў пісьменніца Зоська Верас і яе зяць Лявон Антонавіч Луцкевіч. Знаходзіў матэрыялы па Браслаўшчыне, рыхтаваў даклады і выступаў з імі на шасці «Браслаўскіх чытаннях» (з 1989 па 2003 год).

Паколькі мая жонка паходзіла з вёскі Крэўня Браслаўскага раёна, то кожны год, пакуль жылі яе бацькі, мы прыежджалі ў час вадпуску ў Крэўню. Была магчымасць пазнаёміцца з малаяўнічымі мясцінамі Браслаўшчыны.

У 1980-х гадах вучні Германавіцкай сярэдняй школы сябравалі з вучнямі Саўлескальнскай школы Краслаўскага раёна Латвійскай ССР, ездзілі адно да аднаго ў госці, рыхтавалі канцэрты, праводзілі сумесныя мерапрыемствы, мітынгі каля помнікаў загінулым воінам на тэрыторыі Краслаўскага раёна, абменьваліся вопытам краязнаўчай

работы. У Саўлескальнскай школе тады працаваў настаўнік геаграфіі, краязнаўца Яніс Міхайлавіч Апрунс, які цікавіўся гісторыяй і геаграфіяй Віцебскай вобласці, асабліва гісторыяй і геаграфіяй Браслаўскага. Мёрскага, Шаркаўшчынскага, Глыбоцкага і Полацкага раёнаў. Такія стасункі вучняў і настаўнікаў Беларусі, Літвы і Латвіі маглі б быць і сёння, калі б не дзяржаўныя межы паміж народамі-суседзямі.

Цікавіла мяне і гісторыя Дзісны і ўсяго Дзісенскага павета. Калі я быў школьнікам, пра Дзісну шмат цікавага расказваў мне дзядзька Іван (Яська) Францавіч Кожан, які жыў у вёсцы Балбекі. Ён закончыў да рэвалюцыі Дзісенскае гарадское вучылішча, працаваў пэўны час у Дзісне земскім пісарам. У дзядзькі быў вельмі прыгожы пачырк. Ён не рабіў арфаграфічных памылак, бо выдатна ведаў граматыку рускай мовы, акуратна афармляў дзяржаўныя дакументы. Два яго сыны вучыліся ў Дзісенскай польскай гімназіі, якую закончылі многія нашы землякі і сталі вядомымі людзьмі ў Беларусі і Польшчы. Мне трэба было ў школьныя гады запісаць аповеды дзядзькі Яські пра Дзісну ў дарэвалюцыйны і польскі час, але я тады да гэтага сам не дадумаўся. Ніхто мне не падказаў, што важнейшы падзеі трэба запісваць. Тады краязнаўства ў школах амаль не было. Яно пачало развівацца пазней, дзесьці ў пачатку 1960-х гадоў.

Выйшаўшы на пенсію, з 1 студзеня 1998 года па 31 ліпеня 2007 года працаваў у Германавіцкім мастацка-этнаграфічным музеі імя Язэпа Драздовіча, а праца ў музеі цесна звязаная з краязнаўствам. Я часта думаю, чаму краязнаўцы не мелі сваёй арганізацыі, свайго друкаванага органа. Гісторык Генадзь Кахановіч, які жыў у Маладзечне, імкнуўся стварыць краязнаўчае таварыства ў Беларусі, але ён заўчасна памёр. І вось у 2003 годзе з'явілася «Края-

знаўчая газета». Спачатку купляў яе ў кіёску ў Шаркаўшчыне, а з 2004 года стаў падпісчыкам на яе. Яна дапамагала мне ў музейнай рабоце. Газета змястоўная. На яе старонках апублікавана шмат цікавых матэрыялаў. Газету можна чытаць поўнацю, нічога не прапускаючы. Такая газета павінна выдавацца надалей. Многія людзі не ведаюць, што з 2003 года існуе «Краязнаўчая газета». Тыраж газеты мізэрны, усяго 384 асобнікі на ўсю Беларусь. Газету рэдка хто бачыць. Гэта адна з прычын невялікага тыражу гэтага выдання.

Мне хутка будзе 86 гадоў, але я падтрымліваю «Краязнаўчую газету» падпіскай на яе. «Краязнаўчая газета» ў любы момант можа спыніць сваё існаванне. Рэдакцыі трэба падумаць, як выйсці з цяжкага становішча. Трэба праз важнейшыя дзяржаўныя газеты звярнуцца да ўсіх краязнаўцаў, да ўсіх работнікаў установаў асветы і культуры з просьбай стаць падпісчыкамі на «Краязнаўчую газету». Можа, трэба адмовіцца ад амаль квадратнага фармату газеты і выдаваць яе так, як, напрыклад, выходзіць часопіс «Сваты на пенсію», «Народны доктор» (фармат А4), або «Мудрыя саветы» (фармат А5) і іншыя. Такі фармат лепшы, чым цяпер у «Краязнаўчай газеты», якая з-за сваіх памераў дрэнна ўлазіць у сумку паштавальна. Не трэба выкарыстоўваць празмерна вялікія літары ў загаловах артыкулаў. Яны займаюць шмат месца ў газеце. Важней змест артыкула, а не тлусты заглавак. Трэба дабіцца, каб усё настаўнікі-краязнаўцы, бібліятэкары, работнікі музеяў, усе, хто хоча больш ведаць пра Беларусь, сталі падпісчыкамі на «Краязнаўчую газету». Адным словам, кожнаму краязнаўцу – «Краязнаўчую газету».

У рэдакцыі цяпер цяжкае фінансавое становішча, таму трэба выдаваць газету не 4 разы на месяц, а 2 разы, а можа, і адзін раз на месяц. Калі папярвіцца фінансавое становішча газеты, то можна будзе выдаваць газету кожны тыдзень.

*Кліменціў КОЖАН,
м. Германавіч
Шаркаўшчынскага раёна*

Мастакі дзятлаўскай зямлі

Дзятлаўская зямля дала Беларусі не аднаго творцу, і ўсе яны так ці інакш у сваіх працах адлюстроўваюць родны край, яго краявіды і знакавыя мясціны.

Іван Козел

Яго жывапіс называюць архітэктурна-пейзажным, бо заўсёды на фоне размаітай беларускай прыроды мы бачым далёкі храм, ці крэпасць, ці палац... І прырода такая багатая, насычаная, каларыстая! Не, не выплывае дэталёва, да кожнай кветкі ці лісточка, а магутная, сцяной, масівам. Такая ўжо манера ў мастака.

Гармонія жыве на яго палотнах. Вось бабуля на лавачцы каля хаты. Вясна, цвіце язмін. Цішыня працінае, разлагоджае, закармае. А вось раскашае сонечны жнівень, усё навокал жоўтае, аж слепіць вочы. І ў гэтай жаўцізне – прастора палёў, музыка пожны...

Іван Козел нарадзіўся ў вёсцы Нёўда Навагрудскага раёна 29 красавіка 1962 года. Любімым урокам хлопчыка ў школе было маляванне. Пасля заканчэння Герніцкай васьмігадовай школы, што на Дзятлаўшчыне, вырашыў звязаць свой лёс з выяўленчым мастацтвам. На Беларускай дзяржаўнай школе мастацтваў у Мінску, дзе ў 1996-м скончыў вучобу дыпломнай працай «Малітва». Яго накіравалі ў Мінскае мастацкае вучылішча выкладчыкам спецыяльных дысцыплінаў. Разам з братам Юрыем, таксама мастаком, наведвалі Санкт-Пецярбург, Рыгу, Пскоў, Стары Ізборск. Працы, створаныя ў тыя гады, і сёння радуюць душу, выклікаюць настальгію.

Іван Козел. «Дзятлава. Выпаў снег» (палатно, алей)

Высветлілася, што яно знаходзіцца ў Бабруйску. Пасля падачы дакументаў паспяхова здаў уступныя экзамены на малюнку і быў залічаны. У 1981 годзе скончыў вучобу і атрымаў спецыяльнасць мастака-афарміцеля ў Дзятлаве.

Жаданне павышаць свой прафесійны ўзровень прывяло І. Козела ў Мінск. Ён пачаў займацца выяўленчым мастацтвам у студыі ДК Мінскага трактарнага завода, кіраўніком якой быў Уладзімір Ткачэнка.

У 1990 годзе паступіў у Беларускае мастацкае вучылішча на аддзяленне жывапісу. Выкладчыкамі на курсе былі Май Данцы, Міхал Меранкоў, Аляксей Марачкін. Малады мастак займаўся з захапленнем, шмат маляваў з натуры, цікавымі былі летнія практыкі, пленэры ў Жыровічах, Полацку, Лагойску. У 1996-м скончыў вучобу дыпломнай працай «Малітва». Яго накіравалі ў Мінскае мастацкае вучылішча выкладчыкам спецыяльных дысцыплінаў. Разам з братам Юрыем, таксама мастаком, наведвалі Санкт-Пецярбург, Рыгу, Пскоў, Стары Ізборск. Працы, створаныя ў тыя гады, і сёння радуюць душу, выклікаюць настальгію.

З 1997 па 2000 год стажыраваўся ў творчых акадэмічных майстэрнях Міністэр-

ства культуры, кіраўніком якіх быў народны мастак СССР Міхал Савіцкі. Менавіта тады І. Козел зразумеў, якая вялікая адказнасць ляжыць на мастаку, як пазнаваць трэба ставіцца да кожнага этапу стварэння палатна. Пад час стажыроўкі ўдзельнічаў у выстаўках, пачаў на пленэры па жывапісе ў Бішкеку (Кыргызстан), фестывалі «Творчасць маладых» у Маскве. Выніковай працай стаў твор «Зямля бацькоў».

У 1999 годзе быў прыняты ў Беларускае мастацкае вучылішча ў Мінску. Галоўнай тэмай творчасці Івана Мікалаевіча назаўсёды стала родная зямля. Ён перакананы, што рэалістычнае мастацтва з'яўляецца падмуркам светаўспрымання, а яго мова зразумелая для кожнага.

Набыты вопыт вырашыў перадаваць тым, хто застаў лёс з выяўленчым мастацтвам, і з 2001 года працуе выкладчыкам спецыяльных дысцыплінаў у гімназіі-каледжы імя І.В. Ахрэмчыка. Разам з братам Юрыем наведваюць вёску Гнаінскія на Дзятлаўшчыне, дзе жыве маці. Там назапашваюць замалёўкі, пішуць эцюды.

Творы І. Козела знаходзяцца ў Музеі гісторыі горада Мінска, Гісторыка-культурным музеі-запаведніку «Заслаўе», ДOME-музеі Адама Міцкевіча ў Навагрудку, Літаратурным музеі Максіма Багдановіча ў Мінску, Дзятлаўскім дзяржаўным гісторыка-краязнаўчым музеі,

Гістарычным музеі г. Крычава, у прыватных зборах Беларусі, Расіі, ЗША, Перу.

Жывапіс І. Козела мае глыбокі карані, ён звязаны з традыцыямі народа, этнаграфіяй. Ці не таму так шмат у мастака нацюрморту з паўсядзённымі вясковымі рэчамі? Збанок, а ў ім палявыя кветкі, ліхтар, серп, сноп, збожжа, букецік валашак ці лёну – усё тое, што помніцца з дзяцінства, што ўпрыгожвала вясковую хату, было

га на шэсць гадоў, гэта ўжо вельмі добра атрымлілася. Калі Юра вучыўся ў дзятлаўскай СШ № 2, то ўдзельнічаў у школьных мастацкіх выстаўках, яго работы пасылалі на разнастайныя конкурсы. Юнак паступіў у Бабруйскае мастацкае вучылішча на спецыяльнасць «чаканшчык мастацкіх і ювелірных вырабаў». Трохгадовая вучоба дала магчымасць набыць спецыяльнасць і зразумець, па якой сцяжынке рухацца далей. На ўсё жыццё запамнілася праца над дыпломнай работай, прысвечанай Уладзіміру Высоцкаму.

Пасля заканчэння вучылішча хлопца накіравалі на працу ў мастацкі майстэрні Дома культуры ў родным Дзятлаве. Праз некалькі месяцаў на два гады быў прызваны ў армію. Пасля службы Юры вырышыў паступаць у акадэмію мастацтваў, але адразу не прайшоў, працаваў мастаком-афарміцелем на прадпрыемстве «Мінск-дрэў», паралельна займаўся ў мастацкай студыі ДК МТЗ. Заняткі сталіся вельмі плённымі, падштурхнулі да пошуку новых магчымасцяў, пошуку сябе. Адным разам узяў і паехаў у Ленінград, каб атрымаць дадатковую практыку на падрыхтоўчых курсах пры Ленінградскім вышэйшым мастацка-прамысловым вучылішчы імя В.І. Мухоміна.

Юры Козел

Часам чалавеку бывае складана адразу знайсці свой шлях у жыцці і прафесіі. Спачатку лёс водзіць яго кружнымі дарогамі, ставіць перад выбарам, пасылае выпрабаванні. Але рана ці позна нейкая сіла ўсё ж прывядзе на тую сцэжу, што яму наканавана. Так сталася з нашым земляком, мастаком з вёскі Гнаінскія Юрыем Козелам.

Юры Козел

Маляваць хлопец пачаў яшчэ ў раннім дзяцінстве. Хацелася паспрабаваць, таму што ў брата Івана, старэйша-

У 1992 годзе Ю. Козел паступіў у Беларускае мастацкае вучылішча на аддзяленне станковага жывапісу. Колькі працаў было створана, колькі бяссонных начэй перажыта? Хто зараз гэта ўспомніць. Так, у творчых пакутах і імкненні да самаўдасканалення, адбывалася станаўленне мастака.

І сапраўдным шчасцем стала сустрэча з М. Савіцкім. Два гады, з 1998 па 2000-ы, пад яго кіраўніцтвам наш земляк праходзіў стажыроўку ў творчых акадэмічных майстэрнях Міністэрства культуры. Юры ўспамінае той час з цэльнай і ўдзячнасцю, бо менавіта тады стаў прафесіяналам, вызначыў сваю дарогу ў мастацтва. Яго палотны захапляюць натуральнасцю фарбаў і вобразаў, незвычайнай прыбліжнасцю да натуры, пранікненнем у нейкую глыбінную, толькі таленавітаму мастаку адкрытую таямніцу існасці прадмета, чалавека, прыроды.

Творца працуе ў жанрах партрэта, нацюрморту, пейзажа. Любіць маляваць прыроду малой радзімы, нязначныя на першы погляд мясцінкі і прадметы, якія нагадваюць пра дзяцінства, нешта дарагое і шчыmlіва-мілае, што ніколі ўжо не вернецца, але будзе жыць на палатне і нававаць светлыя і добрыя ўспаміны пра маму, тату і яго, басанога хлапчука, які некалі змога даследаваць ваколцы вёскі Гнаінскія.

Алена АБРАМЧЫК

Юры Козел. «Гнаінскія. Апошні снег» (палатно, алей)

(Заканчэнне будзе)

Музейны пакой у гонар краю

Выхаванне цікаўнасці ў насельніцтва да гісторыі і традыцыйнай свайёй малой радзімы – адзін з важных кампанентаў работы клубных устаноў Астравецкага раёна. Менавіта дзеля гэтага пры адзеле культуры і вольнага часу аграгарадка Рымдзюны актыўна працуе сёння куток старажытнага побыту.

Фактычна стварэнне музейнага пакоя пачалося каля дваццаці гадоў таму. Адмыслоўцы з абласнога цэнтра паралі паставіць работу кутка на больш навуковую аснову – аформіць дакументацыю, граматна размеркаваць экспанаты.

У 2018 годзе пры дапамозе мясцовага сельгаспрадпрыемства, лясніцтва і сельвыканкама быў зроблены рамонт пакоя, з’явілася магчымасць стварыць экспазіцыйныя комплексы, размясціць экспанаты па тэматычным прынцыпе.

Сёння музейны пакой стаў часткай жыцця загадчыцы аддзела Наталлі Бялячыц. Ёй як чалавеку, улюбёнаму ў свой край, яго гісторыю, хочацца, каб людзі цанілі тое, што калісьці мелі продкі. Над гэтым яна працуе мэтанакіравана і плённа. Калі ў 2019 годзе ў пакоі было 350 экспанатаў, то ўжо ў 2021-м іх стала больш як паўтысячы, і для іх давалося адкрыць другі пакой. На чарзе – адкрыццё трэцяга, які будзе напоўнены ўнікальнымі рэчамі мясцовага побыту.

Для Наталлі Аляксандраўны галоўнае, каб не страціць таго, што маецца зараз, каб дзеці і падлеткі ведалі гісторыю і этнаграфію краю. Асноўны фонд музея – багаты этнаграфічны матэрыял, асобна можна вылучыць тэматычную экспазіцыю «Дарога льну».

Экспазіцыі шырока выкарыстоўваюцца ў адукацыйным і спазнавальным працэсах, пры правядзен-

ні тэматычных экскурсіяў, урокаў. Тут наведнікі маюць магчымасць бліжэй пазнаёміцца з культурай Гервяцкага краю, яго людзьмі, іх побытам, светапоглядам, нормаў і звычкамі, пераканацца ў самабытнасці ўсяго тутэйшага. Бо кожны з музейных экспанатаў вызначаецца сваім непаўторным відам, каларытам, уласцівым толькі гэтаму краю. І дзейны ткацкі станок, і вырабы з лёну, і расшытыя і тканяныя ручнікі – сабраныя менавіта ў Гервяцкім краі.

Экскурсіі ў этнаграфічным кутку праходзяць у форме дыялогу, у нязмушанай абстаноўцы знаёмства з экспанатамі, дзе можна дакранацца да іх рукамі. Усё гэта дазваляе захаваць пераемнасць пакаленняў, адчуць сувязь часоў, прыналежнасць уласнага лёсу да лёсу роднага краю.

Музейны пакой – жывы арганізм, які дынамічна развіваецца, папаўняюцца яго фонды, пашыраюцца экспазіцыйныя кантакты. Сёння пакой – гэта месца сустрэчаў розных пакаленняў, дзе кожны прысутны міжволі ганарыцца свайёй малой радзімай.

*Таліна ФРАНЦЕВІЧ,
Астравецкі раён*

Дзе бярэ пачатак Цна?

**(Заканчэнне.
Пачатак у № 46)**

Існуюць мапы даўняшага часу, на якіх указваецца, што выток Цны знаходзіцца крыху на поўдзень ад Малых Круговічаў – як працяг таго ж рэчышча, якое сёння каналізаванае (мал. 5). Значыць, пачыналася Цна з крыніцаў, што білі некалі паміж Малымі Круговічамі і Шашкамі, акурат на паўночны захад ад месца, дзе сёння знаходзіцца ўпадзіна былога кар’ера, выкапанага каля адной з самых высокіх кропак наваколля. Дарэчы, некаторыя сучасныя даследчыкі даўніны, у прыватнасці, аўтары «Вялікага гістарычнага атласа Беларусі» пра гэты цяняскі атожылак, які пачынаецца трохі на поўдзень ад Малых Круговічаў, ведаюць: ён правільна нанесены на мапу XVIII ст. (Вялікі гістарычны атлас Беларусі. Т. 2. – Мінск: Белкартаграфія, 2013. Стар. 109). Хаця гэта адзіная мапа з усіх чагьрох тамоў «Атласа» з такім указаннем вытоку Цны.

Па сваім шляху той каналізаваны ручаёк убіраў вільгаць з больш высокіх

мясцінаў, да прыкладу, з той жа апетай В. Гардзею Горскай. Даўней, да меліярацыі, толкам таго ручая і відаць не было – на яго месцы існавала забалочаная лугавіна. У апавяданні «Каламутная вада» пісьменнік нават заўважае: «Прырода моцна, бессардэчна пакрыўдзіла маласельцаў. Як быццам у насмешку, яна прыстаралася для іх нешырокую, звлістую канаву, што паціуць струменіцца паўз Дзімкаву хату, цячэ далей пераз балоцісты поплаў і губляецца ў змрочным алешніку. Дзесьці там,

далёка, яна ўпадае ў Пну. Несправядліва ўсё ж: каму Цна, а каму – гэтая мізэрная канава, у якой вада заўсёды пратухлая, іржавая, з каляровымі скалкамі».

Як сказана ў цытаце з твора В. Гардзея, вада там стаяла не зусім звычайная – «з каларовымі скалкамі». Гэта разводы, падобныя да тых, што ўтвараюцца пры трапленні ў ваду, напрыклад, бензіну. Па словах малосенскага ўраджэнца Канстанціна Гурмана, за савецкім часам геологамі была ўстаноўленая наяўнасць у невялікай колькасці нафты глыбока ў

недрах малосенскай зямлі. Але прамысловай здабычы карыснага выкапня не наладзілі з прычыны адсутнасці рэнтабельнасці. Тым не менш элементы нафты дасягалі паверхні і ўтваралі на вадзе вясёлкавыя пералівы.

Паколькі сапраўды каля свайго пачатку Цна была фактычна ці то балотцам, ці то ручайком, яна для жыхароў круговіцкіх вёсак не ўяўляла, бадай, аніякага значэння. Палавіць рыбы ці пакупацца ў рацэ ўжо мелі шчасце любашаўцы, і ганцаўцы, і тыя, хто жыў ніжэй па цячэнні.

Сёння ў Пну вады з боку Малых Круговічаў, магчыма, паступае менш, чым з падмацаванай топнік балотам канавы ад Гайнінца. Гэта і магло стаць прычынаю змены абазначэння вытоку ракі. Такі прычып, а таксама даўжыня рэчышча, якое ад Гайнінца больш працяглае, чым ад Малых Круговічаў, часам прымяняюць для ўстанаўлення рачнога вытоку. Але і гістарычнай традыцыі ніхто не адмяняў. Яе парушэнне ў гэтым выпадку, як думаецца, не з’яўляецца карэктным. Дастаткова таго факта, што пра «гайнінецкую» Пну ніхто не пісаў – «малосенская» ж апетая вядомым пісьменнікам. Дый па часе апошняга намнога старэйшая. Да таго ж утвораная самой матухнай прыродай.

У пачатку рэк часам устаўляюць адпаведныя знакі. Каб цікаўныя людзі ведалі пра выток ракі, ім блізкай геаграфічна ці душэўна. Засведчыць хаця б сціплай таблічкай месца нараджэння самай значнай ракі Ганцавіцкага раёна – гэта было б як мінімум прыгожа. Але самае галоўнае – справядліва.

Мал. 5. Фрагмент польскай мапы 1924 г. Стрэлкаю абазначаны выток ракі Цна

Анатоль ТРАФІМЧЫК

Як там жылі ў Слуцку, ці ўсё па-людску?

Што б там ні казалі розныя недаверкі, але ж камунальная гаспадарка, у тым ліку айчынная, мае даўнюю гісторыю. Яшчэ з часоў, калі Адам з Евай апынуліся па-за межамі райскіх выгод, людзі ўразумелі, што трэба клапаціцца пра ўласны дабрабыт. Нездарма кажуць, што каму далякае, той пра тое й гукае. Прыспеў час штодзённай працы, і ўжо патрэба было не з божае ласкі, а самім гатаваць ежу, здабываць адзенне, жытло якое. І, зразумела, упарадкаваць месца, дзе жылі. Вось так з'явіліся камунальныя патрэбы, а дзе патрэбы – там і праца.

Калі ўзгадаць, як было ў іншых краях, дык на поўдні жыццё ішло шпарчэй. Хаця і цяплей там, але сучальнае каменне і крытычны недахоп вады. А народу – што мурашоў! Між тым той, хто гора мае, звычайна хутчэй знаходзіць выйсце.

Старажытных рымлян наўсмага так далякла, што за амаль дзве з паловай тысячы гадоў да Нараджэння Хрыстовага змайстравалі бедакі водаправод. Як кажуць знаўцы, у Рыме штодзённая дзякуючы працы гарадскога водаканала спажывалі ад 600 да 900 літраў вады на аднаго жыхара. Паспрабуйце, між іншым, параўнаць з сённяшняй нормай.

А яшчэ раней, блізу трох тысячгагоддзяў таму, за бліскім светам, у Месапатаміі, шумерскія камунгасаўцы зрабілі першыя грамадскія прыбіральні, дзе ставіліся каменныя ўнітазы. Вось жа вынаходнікі!

А за пяць стагоддзяў да шумераў у егіпецкай пустэльні фараон Рамзес II, паводле сведчанняў археолагаў, збудаваў не толькі палацы, але і стайні, дзе былі зроблены сапраўдныя пісуары для коней – каб аніводнай кроплі не прападала, бо ўсё ішло калі не на лекі, дык на ўгнаенні. Ну і, зразумела, бруду няма, пахаў непрыемных тым болей. І то не дзіва, бо гайкоў у іх жа няма, а людзей і жывёлы шмат.

У нашай зямельцы вады і лясоў заўсёды хапала. Нездарма кажуць людзі: у родным краю, як у раю. Магчыма таму з гэтакімі мудрагелістымі выгодамі ніхто асабліва не спяшаўся. Чысцютка крыніцы, шумлівыя дубровы, рэкі, азёры ды багны, а людзей – значна меней. А тое, што

заставалася ад чалавечай мітусні, паглынала зямля, дагрызалі звяры альбо паліў агонь. Зразумела, не было праблем з адходамі, бо іх не было. Як бы казалі сёння: наўкруга адзіная экасістэма. Толькі не трэба думаць, што нашыя продкі былі скрозь людзьмі на балодзе ці ў лесе.

У пачатку першага тысячгагоддзя н.э. у нашых краях існавала ажно 35 гарадоў. А ў некаторых, напрыклад, Полацку, кажуць даследчыкі, нават рабілі камунальныя прылады, але ўжо на свой капыл: калі майстравалі водаправод, дык драўляны, масцілі вуліцы не каменем, а бярвенцамі, капалі калодзежы замест пракладкі акведукаў. Займаліся ў нашым краі гэтай справай звычайна, як мелі патрэбу, самі гаспадары, а калі для ўсіх – збіраліся талакой. Безумоўна, запрашалі й майстра за грошы, а пазней ужо магістрат запрашаў. А як жа, добрыя муляры і цесляры заўсёды ў пашане. Ото ж і брук рабіць – справа няпростая.

А ў суседзяў на ўсходзе, праз таторы час, цар-бацхона загадаў: каб бруду й смецця пазбавіцца – мець гаспадарам абавязкова на кожным падворку дворніка.

Жыць у гарадах, што і казаць, было больш камфортна. Вядома, канечне, глядзячы на чый розум. Так ці інакш, але яшчэ ў часы старажытнай Грэцыі, тысячгагодзі таму, гарады мелі брукаваныя вуліцы ды плошчы. На частцы вуліц нават былі ўсталяваны лямпы для асвятлення. Але вёскі, і ў Грэцыі, і ў нашай старонцы, жылі як жылі: цяжкая праца, мінімум выгод, і, вядома, сучальная экалогія, у сэнсе – свежае паветра.

У пазнейшыя часы шмат чаго ў гарадах змянілася. І, на жаль, не заўсёды да лепшага. Гісторыкі сцвярджаюць, што ў еўрапейскіх гарадах у сярэднявеччы паветра, напрыклад, амаль не было – сучальны смурод. У палацах і хацінах смярдзела аднолькава. Тое, што здабыла папярэдня цывілізацыя, дзіўным чынам было адхінута. Водаправод і каналізацыя не падтрымліваліся ў належным стане. Дый, здаецца, жыхарам ужо былі непатрэбны тэя выгоды.

«Водныя ванны саграюць цела, але шкодзяць чалавеку, бо пашырэнне пор вядзе да хваробы і смяротна небяспечнае», –

сцвярджалася ў медычным трактате XV стагоддзя. Вось вам і еўрапейцы! Нічога ад рымскіх звычак не засталася ў ганарлівых нашчадкаў. І куды падзеліся шматлікія тэрмы?

Зразумела, такая, як патрэбы, была і камунальная гаспадарка. Так што сантэхнікам у тэя часы жылося ой як цяжка. Гэта не ў нас, калі яны ходзяць губу закапыліўшы. Тэя абставіны маглі ўраз да торбы давесці.

У сярэднявеччы розныя там швалье, графіны ды заможныя гараджане мыліся раз на паўгода, а прамужыкоў і казаць няма чаго. Убілі сабе людзі ў голаў, што шкодна. Абы што, а не жыццё гэта было. У XVII – XVIII стагоддзях – і таго горш – водныя працэдурны рабілі толькі пад прымусам лекара. Кажуць, французскі кароль Людовік XIV, нібыта абалтух нейкі, мыўся толькі два разы ў жыцці, як і каралева Іспанія Ізабэла Кастыльская, якую крыху пацерлі пры нараджэнні і перад шлюбам. Неверагодна, але ў тэя часы каралеўскай дачка памірае ў шыкоўным палацы ад... вапывасці! І не сорамна было родным у вочы людзям глядзець?!

А на гледзкі дзяды-прадзеды ладзілі сваю немудрагелістую камунальную гаспадарку. Няхай сабе і без водаправодаў, але будавалі лазні, лічылі, што нямажна без гэтага жыццё і працаваць, бо ад бруду абавязкова звяздзецца людское племя.

А калі ў Беларусі народу крыху наболела, пачалі будаваць гарады і мястэчкі, вось тады і пайшлі больш шпарка камунальныя справы.

Як сведчаць навукоўцы, у той час на беларускай зямельцы ўжо налічвалася прыкладна 460 гарадоў.

Зразумела, яны былі розныя. Большасць людзей жылі ў гарадах з насельніцтвам 1 – 2 тысячы чалавек. Але былі і вялікія, па тэя часах: Віцебск, Магілёў, Полацк, Мінск, Гродна, Слуцк, Пінск і некаторыя іншыя.

Большасць буйных гарадоў Беларусі, як і іншых у Еўропе, мела магдэбургскае права – гарадское самакіраванне, што садзейнічала паляпшэнню дабрабыту іх жыхароў.

Вось, прыкладам, Слуцк. Навукоўцы кажуць, што і сёння многа чаго вартае ўвагі. Славуты горад, пра які нездарма ў народзе кажуць, што ў Слуцку – усё па-людску, належаў да ліку гарадоў, у якіх дзейнічалі тагачасныя станоўчыя правілы і зацверджаныя планы правядзення будаўнічых і рамонтных работ. Ну ўсё, як і сёння ў слуцкай ЖКГ. Магістрат – гарвыканкам тэя часоў – клапаціўся пра падрыхтоўку, папярэдне канцэнтраванай неабходную колькасць грошай, ствараў запас матэрыялаў, рыштунку. За кодам работ сачыла асобая будаўнічая камісія з трох чалавек, і якую цікавіла: як вытрымліваўся графік будаўніцтва, якасць будаўніцтва, «каб месту шкоды не было». Таксама пад наглядом камісіі было супрацьпажарнае інспектаванне жыллёвых пабудоў, кузняў, лазняў, бровараў ды інш.

Знаўцы кажуць, што быццам тады ўсё гарадское насельніцтва прымала ўдзел у будаўніча-рамонтных работах. Затым гараджане, каб рукі не паганіць, атрымалі права адкупіцца, унёсшы ў магістрат тры злотыя замест асабістай работы на агульнагарадскіх аб'ектах, «на валах», на працягу тыдня. За грошы на валах працавалі пастаянныя землякопы – «капачы». За агульным станам месцаў

працы дапамагалі сачыць два «дазорцы». Яны абавязаны былі не менш аднаго раза ў тыдзень абыходзіць і аглядаць валы і брамы, дакладваць пра неабходнасць праводзіць дзе-небудзь рамонтныя работы. Пад наглядом знаходзіўся і рамонт моста праз ручай Бычок. Як толькі пачыналася пара ледаставу, магістрат штодзённа выдзяляў людзей, якія «лёд секлі каля Новай фаргэцы» і ў розных месцах каля Старога і Новага горада. За працу плацілі кожны тыдзень. Акрамя таго, рэгулярна прызначалася група работнікаў, якія «снег з вала скідалі».

Што ні край, то свой звячэй. Вось, прыкладам, «на вал» пасылалі ўсіх парушальнікаў законаў гарадскога жыцця. Але ж разумныя былі продкі! Які рэзерв вынайшлі. Тут у іх пайшлі ў працу не толькі неплацельчыкі, што і да нашага часу не звяліся. Гісторыкі сведчаць, случкакі рушылі далей: у 1666 годзе нягеглыя рамеснікі, а такіх і тады было як дроў у лесе, і тэя, хто не выканаў у тэрмін заказы, альбо рамонтны якіх-небудзь рэчаў (абутку, адзення і г.д.), караліся прымусовай працай на камунальных будаўніча-рамонтных работах, на час адтэрміноўкі выканання заказу. Той рамеснік, які браў здадатак і не выканаў заказ альбо падсунуў заказчыку чужы тавар, караўся месячнай працай таксама на камунальных работах, «на вале». Караліся і іншыя парушальнікі. «На вал» пасылалі вазіць тачкамі зямлю злодзеяў, віна якіх была даказана, а таксама мяшчаняў, якія не маглі выплаціць падатак. Нават прыцягвалі і здольныя да працы жабракоў. Магістрат загадаў строга караць жанчынаў лёгкіх паводзін – «непацівых жанчын, распуст». Такіх бралі пад арышт і пасылалі на самыя брудныя работы, напрыклад, чэрпаць твань з абарончых равоў, чысціць вуліцы.

Праз стагоддзі прыйдучы на слуцкую зямлю іншыя правілы, але дзедавыя здабыткі не сьцуду у нябыт. Можна, спатрэбяцца напрацоўкі, можа, не будзе чакаць улада кіраўнічых укаванняў з вобласці, а пойдзе, прачытае пра вопыт мінулых стагоддзяў, і тое-сёе выкарыстае. А на Дзяды сваіх продкаў памяне, свечку запаліць.

Слуцк (1915 г.)

Браты-асветнікі – наш нацыянальны гонар

(Матэрыял для школьнага кабінета гісторыі культуры)

За апошнія два стагоддзі некалькі братоў з розных родаў, якія жылі ў нашай краіне, пакінулі значны след у гісторыі Беларусі. Лічу, што кожны настаўнік гісторыі і беларускай мовы і літаратуры павінен ведаць іх прозвішчы і тое, што яны зрабілі для Радзімы. Яны вядомыя не толькі як навукоўцы, дзеячы культуры, але і як грамадскія дзеячы. На жаль, лёсы братоў Цвікевічаў, Лёсікаў і Луцкевічаў незаздросныя, бо яны пацярпелі за грамадскую дзейнасць і беларусазнаўства, сталі ахвярамі сталінскіх рэпрэсіяў. Запомніце іх прозвішчы і імёны, якія з'яўляюцца нашым нацыянальным гонарам.

Альхімовічы, мастакі: Казімір (1840, в. Дуборава Лідскага пав., цяпер Шчучынскага р-н – 1916, г. Варшава) і Гіяцінт (1841, в. Дуборава – пасля 1897, Францыя), Дамінікавічы.

Бялыніцкія-Бірулі: Аляксей (1864, в. Каралёва Аршанскага пав. – 1937, Ленінград) – вучоны-натураліст, падарожнік; Барыс (1875, в. Каралёва – 1918, г. Віцебск) – рэлігійны дзеяч, Андрэевічы. Абодва былі рэпрэсаваныя, Барыс расстраляны.

Басалыгі, рэвалюцыянеры: Дзмітрый (1884, в. Варкавічы Слуцкага р-на – 1969, г. Масква) – сцэнарыст, рэжысёр; журналіст Канстанцін (1887, в. Варкавічы Слуцкага р-на – 1963), Мікалаевічы.

Басалыгі, мастакі: Уладзімір (1940, г. Слуцк – 2020) і Міхаіл (1942, г. Слуцк), Самойлавічы.

Гараўскія герба «Кораб», мастакі: Апалінар (1833, маёнтка Уборкі Ігуменскага пав., цяпер вёска Пухавіцкага р-на – 1900), Іпаліт (1828, Уборкі – пасля 1864), Гілярый (1847, маёнтка Уборкі – пасля 1875), Гілярыевічы.

Гарэцкія: Гаўрыла (1900, в. Багацькаўка Мсціслаўскага р-на – 1988) – акадэмік, вучоны-геолаг, Максім (1893, в. Багацькаўка Мсціслаўскага р-на – 1938) – пісьменнік, Іванавічы.

Гілевічы: паэт, філолаг Ніл (1931, в. Слабада Лагойскага р-на – 2016, г. Мінск) і пісьменнік Мікола Гіль (1936), Сыманавічы.

Грыцкевічы, гісторыкі, краязнаўцы: Анатоль (1929, г. Мінск – 2015, г. Мінск) і Валянцін (1933, г. Мінск – 2013, г. Санкт-Пецярбург), Пятровічы.

Даніловіч Антон Міхайлавіч (паэт Янка Золак, 14 лістапада 1912, в. Лучнікі Слуцкага пав. – 20 снежня 2000, Нью-Джэрсі, ЗША) і **Яцэвіч** Аляксандр Хведаравіч (пісьменнік Алесь Змагар, 1 кастрычніка 1903, в. Цароўка Слуцкага пав. – 1995, Фларыда, ЗША). Браты толькі па маці.

Дрынеўскія: вірусолог, доктар медыцынскіх навук Уладзімір (22 красавіка 1940, в. Тонеж Тураўскага, цяпер

Лельчыцкага р-на – 10 траўня 2014, г. Санкт-Пецярбург) і дырыжор, народны артыст Міхаіл (12 лютага 1941, в. Тонеж Тураўскага, цяпер Лельчыцкага р-на – 09 лістапада 2020, г. Мінск), Паўлавічы.

Уладзімір Дрынеўскі

Міхаіл Дрынеўскі

Дыбоўскія герба «Налэнч», вучоныя-прыродазнаўцы: Бенядзікт (1833, маёнтка Адамарын Вілейскага пав., цяпер Маладзечанскі р-н – 1930), Уладзіслаў (1838, маёнтка Адамарын – 1910), Іванавічы.

Ельскія герба «Пелеш»: Міхаіл (1831, в. Дудзічы Пухавіцкага р-на – 1904) – кампазітар, пісьменнік; Аляксандр (1834, в. Дудзічы Пухавіцкага р-на – 1916) – гісторык, літаратуразнаўца, краязнаўца, публіцыст, перакладчык, паэт, празаік, Карлавічы.

Ермаловічы: Валянцін (1925, в. Малыя Навасёлкі, Койданаўскі р-н, Мінская акруга, БССР – 2004, г. Магілёў) – акцёр; Мікола (1921, в. Малыя Навасёлкі, Койданаўскі р-н Мінскай

вобласці, цяпер Дзяржынскі р-н – 2000, г. Мінск) – гісторык, публіцыст, пісьменнік і паэт, Іванавічы. Мікола выкарыстоўваў псеўданімы Сымон Беларус, М. Ермолов, Я. Мікалаеў, Мікола Наваселец, М. Ярмаляў.

Іваноўскія: Вацлаў (1880, фальварак Лябёдка, цяпер у межах в. Галавічполе Шчучынскага р-на – 1943, г. Мінск) – выдавец, доктар тэхнічных навук; Тадэвуш (1882, там жа – 1970, г. Каўнас) – літоўскі біёлаг; сястра Алена (1885, там жа – 1973) – беларусазнаўца, Леанардавічы.

Кавалевічы: Аляксандр (1840, в. Шусянка Дынабургскага пав. Віцебскага губ. – 1901) – рускі біёлаг і эмбрыёлаг, брат палеантолага-эвалюцыяніста Уладзіміра (1842, в. Шусянка – 1883, г. Масква), Ануфрыевічы. Уладзімір Кавалевічы – муж Соф'і Кавалевіч.

Каліноўскія герба «Калінова»: Віктар Отан (1833, в. Мастаўляны Гродзенскага пав., цяпер Беласточчына, Польшча – 1862, фальварак Якушоўка, каля Свіслачы) – гісторык, археограф, бібліяфіл; Кастусь Вінцук (1838, Мастаўляны – 1864, г. Вільня) – публіцыст, паэт, Сыманавічы. Удзельнікі паўстання 1863 г.

Касовічы: Ігнаці (1808, г. Полацк – 1878, г. Санкт-Пецярбург) – філолаг, прафесар Варшаўскага ўніверсітэта, яго брат санскрытолаг Каэтан (1814, Віцебская губ. – 1883, г. Варшава), Андрэевічы.

Кастравіцкія герба «Байбуза»: мастак Казімір Рафал [паэт Карусь Каганец; 29 студзеня (10 лютага) 1868, г. Табальск, Расійская імперыя – 20 траўня 1918, в. Прымагілле, Менскі пав. (цяпер в. Юцкі, Дзяржынскі р-н)] і лекар, грамадскі дзеяч Амбразій Самуэль (1871, г. Табальск – 1937), Каралевічы.

Космачы, гісторыкі: Геннадзь (1953, в. Талуі Маладзечанскага р-на – 2016) і Венямін (1959, в. Талуі), Аркадзевічы.

Крашэўскія герба «Ястрабец»: мастак, фатограф Люцыян (1820, мястэчка Пружанскі Гродзенскага губ. – 1892, Ганятычы або Яалін); пісьменнік Юзэф Ігнаці (1812, г. Варшава – 1887, г. Жэнева); пісьменнік, бібліяфіл Каятан (1827, маёнтка Доўгае Пружанскага пав. – 1896, Стары Купін Гродзенскага губ.) – сыны Яна Крашэўскага і Соф'і Мальскай.

Падрыхтаваў Сымон БАРЫС

(Заканчэнне ў наступным нумары)

За каго?

Гістарычныя нарыс-дэтэктыў

Лагойшчына на працягу 1582 года зведала бясконцы шляхецкі гвалт і захоп маёмасці. Варожасць дзвюх груп, з аднаго боку братоў Анфаравічаў Яна, Міхайлы і Пятра, а з другога – Томаша Радзімскага і Яна Дуная, і іх узаемныя наезды з мэтай узабагачэння за кошт іншага фактычна нішчыла ўласную гаспадарку і людзей.

Падзеі тых гадоў сведчаць, што шляхта ядналася ў асноўным у групоўкі па прынцыпах сваяцтва і сяброўства, што было перахыткам старадаўняй традыцыі. У XVI стагоддзі мы бачым, як пераважаюць таварна-гравозыя адносіны, перад якімі саступае зямляцтва і роднасць, чым умела распараджалася ў мэтах свайго ўзабагачэння кіруючыя колы і заможная шляхта. Замацавалася маёмасная і фінансавая няроўнасць «эліты» ВКЛ: з аднаго боку магнатаў і заможнай шляхты з іх уласнымі наследаванымі буйнымі маёнткамі, а з другога – збяднелай, дробнай шляхты, якая паводле свайго маёмаснага стану амаль не адрознівалася ад сялянства.

Браты Анфаравічы былі ў сваяцкіх адносінах з Войцехам Мікалаевічам Катлом, сястрой якога была Марына (Малкгарэта) Мікалаеўна Капцёл, мужам якой быў Ян Анфаравіч. Згодна з адным з актаў перадачы Яну Дунаю палаца Каландзінскага Яна Анфаравіча, з вазным быў нейкі зямлянін Льва Гурына, што сведчыць пра зацікаўленасць з боку Гурына ў справядлівым завяршэнні для сям'і нябожчыка Яна Анфаравіча ў перадачы палаца. Сваякамі з Львом Гурынём і яго зяцем Рыгорам Воранавічам былі Шчодрыя праз жонку Сцефана, Раіну Лаўрынову Гурыну. Дакументы засведчваюць шырокае кола шляхціцаў у сяброўскіх адносінах з братамі Шчодрымі: Васіль Пясляк, Гурын Ваўчок на Крайску, Ян Ясенскі, Міхаіл Анфаравіч, Іван Маркавіч, Анікей, Ян Нямцовіч, Ян Ар'яльскі, Юры і Герман Слізіні і ўраднік Гаенскі Ян Хаецкі. Некаторыя прыходзіліся суседзямі па маёнтках. На копным судзе 1600 года каля маёнтка Гаравец над ракою Драздою сабраліся суседзі Пётр Слізень, Ян Ясенскі і залежныя пані «Львовае Гурынавае». Можна з упэўненасцю канстатаваць, што сваяцтвам былі звязаныя Анфаравічы і Катлы, Шчодрыя і Гурыны. Верагодна, у сяброўскіх адносінах да іх былі ашмянскія зямляне Ясенскі, Слізень, Хаецкі. Усе яны гуртаваліся праз узаемныя сувязі з Львом Гурынём.

Другая групоўка ядналася вакол Глябовічаў. На адным з копных судоў разглядаўся выпадак крадзяжы каля ў Ільскага падданага, сяла Запеменя, старасты Анікшчанскага Лявона Юрковіча. Знайшліся і сведкі. Краў залежны Яна Ясенскага – Сеньок з сяла Глыбачан. Абаронцам пацярпелага выступаў ураднік Ільскі, пана Мікалая Глябовіча на Дуброўне Томаш Радзімскі. Да ашмянскіх феодалаў, якіх падтрымліваў знатны род Глябовічаў на Дуброўне, далучаліся Ян Пятровіч Дунай, ураднік менскага кашталіна Яна Глябовіча на Дуброўне Марцін Балатоўнікаў, баярын Сцеткевіч.

Пятро РУСАЎ

(Заканчэнне будзе)

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 46

Уздоўж: 1. «Адплата». 4. «Спартак». 9. Клін. 10. Ротар. 11. План. 12. Саната. 15. Акруга. 18. Украіна. 19. Раз. 20. Пат. 21. Осмія. 22. Шпага. 23. Лак. 25. Мір. 27. Міско. 29. Адонак. 31. Марс. 32. Дрот. 33. Чэрыкаў. 34. Вітрына.
Упоперак: 1. Аркестр. 2. Лілія. 3. Тартак. 5. Паркан. 6. Рупар. 7. Кантакт. 8. Штопар. 13. Нізок. 14. Турма. 16. Карагод. 17. Успамін. 23. Луцэвіч. 24. Вітраж. 26. Ракетка. 28. Карскі. 30. Ордэр.

СНЕЖАНЬ

- 25 – Луцэвіч Уладзіслава Францаўна (1891, Валынскі р-н – 1960), літаратуразнаўца і культурны дзеяч, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 130 гадоў з дня нараджэння.
- 25 – Станкевіч Аляксандра Аляксандраўна (1946, Карэліцкі р-н), мовазнаўца, педагог, выдатнік адукацыі – 75 гадоў з дня нараджэння.
- 27 – Буракоў Якаў Георгіевіч (1911 – 1988), акцёр, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.
- 27 – Карачун Юрый Аляксандравіч (1931, Мінск – 1997), графік, мастацтвазнаўца, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.
- 28 – Кузняеў (Гузняеў) Анатоль Аляксеевіч (1911 – 1988), вучоны-гісторык, архіваіст, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.
- 29 – Юдо Софія Васільеўна (1946 (па пашпартных дадзеных – 05.07.1946), Вілейскі р-н), бібліятэкар-бібліяграф, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.
- 31 – Нараўлянскі этнаграфічны музей (1991) – 30 гадоў з часу стварэння.

Снежаньская карусель

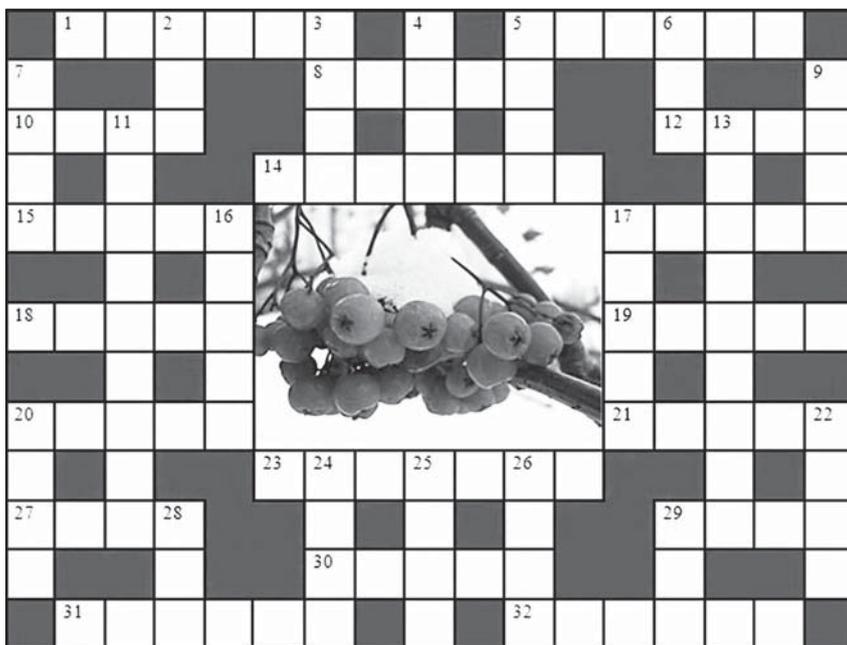
Уздоўж

1. «Куцця. Марозна. Хмурнавата. // ... падкідае заўзята». З паэмы Якуба Коласа «Новая зямля».
5. Тое, што і камель.
8. Невялікае паглыбленне ў чым-небудзь.
10. Галіна хвойнага дрэва.
12. Каляндарны час якой-небудзь падзеі.
14. «У снезе спелую рабіну // Апанавалі ...». З верша С. Грахоўскага «Палаюць гронкі, як рубіны».
15. Зайца ногі носяць, ваўка зубы кормяць, лісу ... беражэ (прык.).
17. ... на лета, зіма – на мароз (прык.).
18. Прысвятак беларускага народнага календара, які адзначаў 22 снежня.
19. Снежань ... старое гора канчае, новаму году новым шчасцем дарожку сцэле (прык.).
20. ... нядоўга гасцюе, ды шмат бачыць (прык.).
21. Слаісты мяккі мінерал.
23. «Мужчына падобны да красавіка, калі заляцаецца да жанчыны, і да ... – калі ўжо жанаты». У Шэкспіра.
27. Казачная істота, дух прыроды.
29. Роды ў каровы.
30. Парок ... наставіць на вум (прык.); прысвятак ... адзначалі 14 снежня.
31. Снежань – не брат, а холад – не ... (прык.).

Упоперак

2. Рэчаіснасць.
3. «Як пухам, сняжком пасыпаю // І хвою, і ёлку, і ...». З верша Янкі Купалы «Мароз».
4. «Поле нікне ў снежным тумане, // ... блішчыць, як халодная сталь». З верша М. Багдановіча «Зімовая дарога»; 9 снежня – 130 гадоў з дня нараджэння паэта.
5. Паганяты сабак або аленяў, запрэжаных у нарты.
6. «Там празрысты звонкі ... // Там вясёлы карагод». З верша Д. Бічэль-Загнетавай «Мае канькі».
7. Першая пароша – на санны ... (прык.).
9. У снежні развідняе позна, ды цямнее ... (прык.).
11. Здоўгнасць даваць багаты прыглед.
13. Той, хто жыве з кім-небудзь у тым самым сяле.
16. Багністае месца.
17. Намеценая ветрам гурба снегу.
20. ... у мех, а спасенне ў торбу (прык.).
22. Задняя частка рыбалоўнай снасі.
24. У музыцы – дзвявятая ступень гукарада.
25. Бадзёра, ажыўлена.
26. Ззянне вакол галавы як сімвал святасці.
28. Выгляд спераду, з твару.
29. Паселішча на Каўказе.

Склад Іявон ЦЕЛЕШ

Жыццёвыя не/спадзяванкі

Чарговы раз парадаваў чытачоў пісьменнік Міхась Сліва (Кавалёў): у выдавецтве «Чатыры чвэрці» (Мінск, 2021) выйшла яго новая кніга гумару і сатыры «Кума з Аўстрыі», дзе змешчаныя творы, што раней друкаваліся ў часопісе «Вожык», газетах «Літаратура і мастацтва», «Звязда», «Чырвоная змена» ды ў іншых выданнях.

нагадваюць сабой імгненні, скопленыя ўважлівым і пільным вокам гумарыста.

Новая кніга нашага земляка пасугае ў бібліятэкі горада і раёна.

Таццяна МАКАРАНКА, г. Рагачоў

У сваіх творах аўтар выходзіць часцей за ўсё з народнага жарту, якому ўласцівыя лаканічнасць, нязмушанасць, шчыры доціп. Гумарэскі і мініяцюры, што ўвайшлі ў кнігу, вызначаюцца арыгінальнасцю, сюжэты многіх з іх

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

РАЗІАК – 1) прылада, што ўжывалася для падсобных земляробчых працаў, выкарыстоўвалася пры апрацоўцы абложнай зямлі, дзярніны, лугу. Разаком разрэзвалі зямлю на палоскі перад сошным воравам. Востры доўгі нож (звычайна кавальскай работы) мацаваўся паміж вобжамі пад тупым вуглом да зямлі; 2) прылада для капання торфу.

РАЗВАЛКІ, розвальні – найбольш пашыраны від саней у Беларусі. Паверх пагрузачнай пляцоўкі (для яе павелічэння) уз-

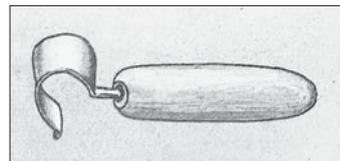
доўж саней прымацаваныя 2 жэрды з папярочкай на канцах – развалкі (адсюль і назва). Выкарыстоўваюцца на гаспадарчых працах і для выездаў (тады на развалкі ставяць кузаў – трохбаковую рашотку, або драбінкі, плечены палукашак). Бытуюць і ў наш час.

РАЗЕНФЭЛЬД Аляксандр Аляксандравіч [13(25).10.1872, Мінск – ?], беларускі фальклорыст і этнограф. Скончыў Пецярбургскі ўніверсітэт. Працаваў выкладчыкам у гімназіях. З 1898 г. у Пецярбургскім ўніверсітэце, з 1910 г.

прыват-дацэнт, быў кіраўніком Беларускага навукова-літаратурнага гуртка студэнтаў універсітэта. Беларускім фальклорам займаўся з 1903 г. У 1904-м апублікаваў «Беларускія народныя песні», запісаныя ў ваколіцах Радашковічаў, у Сёмкавым Гарадку, Рубяжэвічах, Астрашціцкім Гарадку Мінскага павета, невялікую колькасць песень сабраў у Барысаўскім і Рэчыцкім паветах. Публікацыя цікавая ўзорамі каляндарна-абрадавай, вясельнай паэзіі, пазаабрадавай лірыкі, баладамі. Зборнік дакладна перадаў дыялектна-моўныя асаблівасці песень. Напісаў фальклорна-этнографічны эцюд «З жыцця беларуса», прысвечаны зажыткам і дажынкавым абрадам, песням.

РАЗЕЦ – 1) хак, прылада для падсочкі хваёвых дрэваў дзеля здабывання жывіцы.

Робочая металічная частка замацоўваецца на драўляным дзержаку даўжынёй ад 0,5 да 2,5 м. Канструкцыя разца разнастайная, але найчасцей ён уяўляе сабой металічную трубку з выгнутай вострай піраэдынай часткай. Разцы робяць на ствале дрэва нарзкі (насечкі) у выглядзе елачкі; 2) рэжучы інструмент для апрацоўкі металу, дрэва (аздабленне кузаваў вазкоў, выраб выдзеўбананага посуду і інш.).

Разец для апрацоўкі дрэва